

STRANA ULAGANJA U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA

Prof. dr. Ibrahim Jusufranić, email: rektor@iu-travnik.com

Doc. dr. Olgica Nestorović, email: olgica.nestorovic@iu-travnik.com,
olgica.n@yahoo.com

Internacionalni Univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: Osnovni cilj ovog rada jeste da pokaže značaj stranih direktnih investicija u zemljama zapadnog Balkana u ostvarivanju njihovog privrednog rasta. Analiziraju se bitni makroekonomski pokazatelji ovih zemalja i njihove projekcije za budući period. Takođe se daje predlog mera i podsticaja kako bi se u što većoj meri pospešio priliv stranih ulaganja, budući da se on pozitivno odražava na ekonomski razvoj ovih zemalja. Porast stranih direktnih investicija u zemljama zapadnog Balkana ima pozitivan uticaj na privredni rast, pozitivno se odražava na razvijenost finansijske strukture, makroekonomsku stabilnost, na smanjenje stope nezaposlenosti, kvalitet ljudskog kapitala i druge institucionalne faktore. Budući da sve ove zemlje imaju nameru da postanu članice Evropske unije, povećanje stope rasta BDP-a i drugih značajnih makroekonomskih pokazatelja, će istovremeno stvoriti klimu i preduslove za njihovo učlanjenje u porodicu evropskih država.

Ključne reči: strane direktne investicije, zemlje zapadnog Balkana, privredni rast, makroekonomska stabilnost, bruto domaći proizvod

FOREIGN INVESTMENT IN THE COUNTRIES OF THE WESTERN BALKANS

Abstract: The main goal of this paper is to show the importance of foreign direct investment in the countries of the Western Balkans in achieving their economic growth. The important macroeconomic indicators of these countries and their projections for the future period are analyzed. It also provides a proposal for measures and incentives to accelerate the inflow of foreign investment to the greatest extent possible, as it positively reflects the economic development of these countries. The increase in foreign direct investment in the countries of the Western Balkans has a positive impact on economic growth, positively reflects on the development of the financial structure, the macroeconomic stability, the reduction of the unemployment rate, the quality of human capital and other institutional factors. Since all these countries intend to become members of the European Union, increasing the GDP growth rate and other significant macroeconomic indicators, will at the same time create the climate and preconditions for their membership in the family of European countries.

Key words: foreign direct investments, countries of the Western Balkans, economic growth, macroeconomic stability, gross domestic product

1. Uvod

Strane direktne investicije u savremenoj razvojnoj etapi preuzimaju funkciju ključnog razvojnog faktora, i uz trgovinu, postaju osnovni mehanizam globalizacije svetske privrede, odnosno poslovanja preduzeća.

Pod stranim direktnim investicijama podrazumevamo ulaganja koja su rezultat korišćenja inostrane akumulacije u cilju investicionog ulaganja u domaća preduzeća u realnom i finansijskom, odnosno bankarskom sektoru. U literaturi zapažamo različite načine definisanja stranih direktnih investicija. „Strane direktne investicije, po Kindlebergeru, predstavljaju

direktno investiranje u preduzeće u inostranstvu u cilju sticanja trajne kontrole nad proizvodnjom, trgovinom i finansijama preduzeća u koje se ulaže⁷¹.

U uslovima sve veće integracije i međuzavisnosti, uz sve oštrije kriterijume konkurentnosti, preduzećima se nameće potreba da nađu kanale koji će im obezbediti pristup tržištima, kako inputa tako i outputa, tako da su strane direktne investicije bile idealno rešenje. Putem direktnih investicija u inostranstvu, preduzeća razmeštaju svoje proizvodne sisteme i ostale poslovne funkcije u globalnim razmerama, nastojeći da obezbede najpovoljnije snabdevanje sirovinama, energijom i radnom snagom, s jedne strane, i najprofitabilniji plasman svojih proizvoda ili usluga, uz prisustvo na svim važnijim tržištima, s druge strane. Na osnovu takve globalizacije svog poslovanja i metodama internalizacije određenih odnosa preduzeća mogu optimalno da iskoriste svoje prednosti u tehnologiji, ekonomiji obima i stečena iskustva u drugim poslovnim funkcijama.⁷² Osnovni cilj koji zemlje Zapadnog Balkana žele da ostvare jeste postizanje stabilnog, dugoročnog privrednog rasta koji će se zasnivati na povećanju investicija, poboljšanju tehnološke baze ovih zemalja i povećanju konkurentnosti njihovih proizvoda na međunarodnom tržištu. U ostvarenju tog cilja strane direktne investicije mogu imati značajnu ulogu. One mogu doprinositi procesu tranzicije direktno, kroz priliv kapitala i indirektno, kroz transfer tehnologije, menadžerskog, proizvodnog i organizacionog know-how-a, kroz stvaranje novih prodajnih kanala za domaća preduzeća i kroz jačanje konkurencije i procesa restrukturiranja u domaćoj privredi.

Strane direktne investicije utiču na ekonomski rast i privredni razvoj na dva načina: kvantitativno i kvalitativno. *Kvantitativno*, kada stavimo u odnos strane direktne investicije sa ključnim ekonomskim indikatorima, kao što su: bruto domaći proizvod, izvoz, domaće kapitalne investicije i dr. *Kvalitativno*, transnacionalne kompanije (TNK), kao nosioci SDI aktivnosti sadrže u sebi osnovne metode ekonomske aktivnosti – investicije, finansijske tokove, trgovinu robom i uslugama, transfer tehnologije.

2. Teorijski aspekti tumačenja uloge stranih direktnih investicija na privredni razvoj

Na osnovu empirijskih analiza koji se eksplicitno odnose na strane direktne investicije (SDI), može se zapaziti postojanje pozitivne korelacije između nivoa ulaznih SDI i ekonomskih karakteristika privrede. Pionirski rad u ovoj oblasti objavili su: Eduardo Borensztein, Jose de Gregorio, Jong-Wha Lee.⁷³ Korišćenjem regresione analize između zemalja, oni su ispitivali tokove SDI u zemljama u razvoju tokom protekle dve decenije i utvrdili da su oni bili u pozitivnoj korelaciji sa privrednim rastom, posebno u slučajevima kada je zemlja domaćin imala visok nivo ljudskog kapitala. Oni su takođe došli do zaključka da jedinica SDI doprinosi privrednom rastu više nego jedinica domaćih investicija. Ovo sugerise da SDI imaju dodatni element transfera tehnologije koji utiče na privredni rast.

⁷¹ Jovanović Gavrilović, P., (2004.) Međunarodno poslovno finansiranje, Beograd, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, str.100

⁷² Vidas Bujanja, M., (2008) Metode i determinante stranih direktnih investicija, Institut ekonomskih nauka, Beograd, str. 18

⁷³ Borensztein, E., Jose de Gregorio, Jong-Wha Lee, „How does foreign direct investment affect economic growth“?, Working Paper No.5057, Nation Bureau of Economic Research, Cambridge, 1995.

Borensztein, DeGregorio i Lee su zaključili da su SDI u pozitivnoj korelaciji sa privrednim rastom onih zemalja koje već imaju visok nivo ljudskog kapitala. Na taj način nivo ljudskog kapitala postaje ključna odrednica da li će zemlja imati koristi od tehnološkog transfera. Da bi se mogli proizvoditi kvalitetniji proizvodi, radna snaga mora biti vešta prilikom korišćenja nove tehnologije, pa će tada biti i veći efekti SDI-a na privredni rast.

Navedenu tvrdnju je potvrdila i Laura Alfaro u svojim istraživanjima.

Olofsdotter⁷⁴ je došao do zaključka da porast stranih direktnih investicija pozitivno utiče na privredni rast što je jače izraženo u zemljama u kojima su institucije efikasnije u zaštiti prava vlasništva, ali i delotvornija birokratija čime se potpomaže donošenje odluka o investiranju, te olakšava prihvatanje stranih tehnologija, pa je i administrativna efikasnost, poput političke stabilnosti, takođe važna odrednica za investicije i privredni rast.

Levine i Carkovic su ustanovili da SDI imaju značajan i pozitivan uticaj na privredni rast kada se za kontrolne varijable uzmu inflacija i veličina države. Međutim, strane direktne investicije nisu toliko statistički značajne kada se za kontrolne varijable uzimaju trgovinska otvorenost, funkcionisanje crnog tržišta i finansijski razvoj. I u ovom istraživanju pokazuje se pozitivna korelacija između nivo ljudskog kapitala i SDI, ali istraživanja ovih autora nisu potvrdila toliku važnost stranih direktnih investicija koja im se dotada u literaturi pripisivala.

Laura Alfaro⁷⁵ je vođena idejom Alberta Hirschmana da svi sektori nemaju isti potencijal da apsorbuju stranu tehnologiju i kreiraju veze sa ostatkom ekonomije, istražila uticaje SDI na glavne privredne sektore: primarni, sekundarni i tercijarni. Ona je ustanovila da ne postoji korelacija između stope rasta GDP-a po glavni stanovnika i udela SDI u GDP-u ali postoji jaka pozitivna korelacija između SDI u sekundarnim delatnostima i privrednog rasta. Korelacija između privrednog rasta i SDI u privatnom i uslužnom sektoru nije jaka. Ako se istražuju samo efekti stranih direktnih investicija u primarnom sektoru, važno je naglasiti da dolazi do negativne i značajne veze na privredni rast. Nasuprot tome, ustanovljeno je da SDI u industrijskom sektoru imaju pozitivne efekte na privredni rast ako se za kontrolne varijable uzmu početni kapital, inflacija, finansijski razvoj, investicije i kvalitet institucija.

Da bi bila u mogućnosti da apsorbuje novu tehnologiju i znanja od SDI, domaća privreda mora raspolagati minimalnim nivoom ljudskog kapitala, infrastrukture, kao i istraživanja i razvoja. To omogućuje ne samo preduzeću koje prima SDI, već i okolnim domaćim preduzećima, da apsorbuju koristi od znanja koja u zemlju dolaze preko stranih investitora. Ona takođe ukazuju na značaj ljudskog kapitala i konkurentnog okruženja za postojanje pozitivnog uticaja SDI na privredni rast.

Strane direktne investicije utiču na ekonomsku dimenziju održivog razvoja tako što podstiču konkurentnost. Ako je domaća privreda konkurentna, lokalna preduzeća su jače podstaknuta da apsorbuju nove tehnologije i inovacije. Oni iznose dokaze da ekonomski uticaj SDI na domaću privredu zavisi od stepena konkurentnosti i tehničkih mogućnosti domaćih preduzeća.

⁷⁴ Богдан, Ж., (2006) Утјецај ФДИ-ја на господарски раст еуропских транзицијских земаља, Свеучилиште у Загребу, Економски факултет, Загреб

⁷⁵ Laura Alfaro (2003): "Foreign Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter?" <http://www.worldbank.org/PapersLinks/Impact-Foreign-Direct-Investment/> [pristup 2.02.2014.]

Rastuća uloga stranih direktnih investicija, kao dominirajuće komponente u međunarodnom finansiranju u novije vreme, otvorila je pitanje uticaja ovog oblika investiranja na privredni rast zemalja u koje dolazi do njihovog priliva. U mnogim značajnijim radovima, u kojima je vršena analiza njihovog uticaja na privredni rast, dolazi se do zaključka da porast stranih direktnih investicija, sam po sebi ne znači pozitivan uticaj na privredni rast, već to zavisi od brojnih faktora kao što su ljudski kapital, razvijenost finansijske strukture ili priliv stranih direktnih investicija u sekundarni sektor.

3. Makroekonomski pokazatelji zemalja Zapadnog Balkana

Makroekonomski pokazatelji za zemlje Zapadnog Balkana pokazuju pozitivnu tendenciju. Kada se posmatra stopa rasta bruto domaćeg proizvoda, može se zaključiti da sve zemlje beleže povećanje stope rasta BDP-a, u većoj ili manjoj meri. Takođe, učešće javnog duga u bruto domaćem proizvodu beleži smanjenje, što je takođe ohrabrujuće za ove zemlje. Kao rezultat toga, stopa nezaposlenosti se značajno smanjuje, sa tendencijom da se približi evropskom proseku.

Snažan oporavak proizvodnje u Srbiji i Albaniji doveli su do ekonomskog rasta u regionu Zapadnog Balkana u 2016. Uz relativno sporiji napredak strukturnih reformi, Bosna i Hercegovina (BiH), druga po veličini ekonomija u regionu, stabilno raste, uz niske uvozne cene koja podržavaju rast potrošnje.

Tabela br. 1. Pozitivni izgledi privrednog rasta

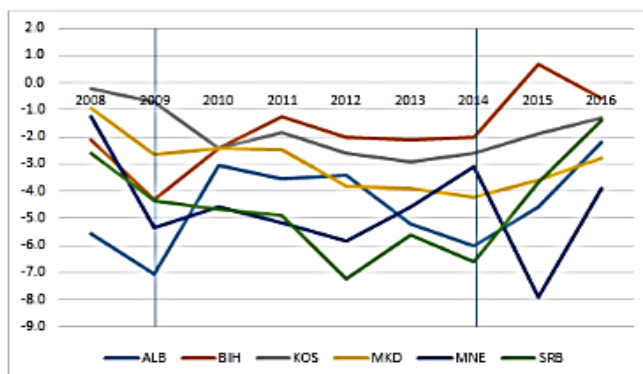
(realni rast BDP-a, procenat)

	2015.	2016 ^e	2017 ^f	2018 ^f
Albanija	2,6	3,2	3,5	3,5
Bosna i Hercegovina	3,0	2,8	3,2	3,7
Kosovo	4,1	3,6	3,9	4,2
BRJ Makedonija	3,8	2,4	2,8	3,3
Crna Gora	3,4	2,1	3,3	3,0
Srbija	0,8	2,8	3,0	3,5
Zapadni Balkan	2,2	2,8	3,2	3,6

*Izvori: Podaci iz centralnih banaka i državnih zavoda za statistiku;
 procene i projekcije zaposlenih Svetske banke.*

Obezbeđivanje zdrave fiskalne politike je prioritet za zemlje na Zapadnom Balkanu. U svih šest zemalja je globalna finansijska kriza iz 2008–09. ostavila traga na fiskalne pozicije kroz značajno ugrožavanje fiskalnih rezervi, povećanje javnog duga i izlaganje strukturnih slabosti, a posebno potencijalne obaveze generisane od strane državnih preduzeća i drugih javnih subjekata. Od 2008. godine, javni dug je narastao u svim zemljama Zapadnog Balkana, a više je nego udvostručen u celom regionu. Može se reći da mnoge zemlje u regionu nisu uspele da se vrte na stope rasta pre krize, a kontraciklična potrošnja je umanjila fiskalne rezerve, ugrožavajući tako održivost duga i makroekonomsku stabilnost, što se posebno vidi na grafikonu ispod.

*Grafikon br.1 Zemlje Zapadnog Balkana: fiskalni balans
(Procentat BDP-a)*

Izvor: Vlasti zemalja i procene zaposlenih Svetske banke.

Nastavak fiskalne konsolidacije i strukturnih reformi je neophodan za stabilizovanje dužničke dinamike u svim zemljama Zapadnog Balkana. Iako je nedavno nekoliko zemalja uspjelo da stabilizuje i čak smanji svoja dužnička opterećenja, izdaci za plate, penzije i socijalna davanja i dalje opterećuju budžete na Zapadnom Balkanu.

Privrede Zapadnog Balkana beleže veću stopu privrednog rasta u 2016. nego u odnosu na 2015: veći rast se dogodio u Srbiji i Albaniji, kao i stabilan rast u Bosni i Hercegovini, za razliku od Crne Gore i BJR Makedonije koje su imale nešto skromniji rast u odnosu na prethodnu godinu. U skladu sa tim date su i blago optimistične projekcije za naredne dve godine.

Ubrzavanje ekonomskog rasta dovelo je i do otvaranja novih radnih mesta: i dok nezaposlenost ostaje visoka, sve zemlje Zapadnog Balkana izuzev Crne Gore smanjile su nezaposlenost. Rast zaposlenosti bio je najveći u Albaniji i Srbiji, od 8,5 odnosno 7,2 procenta tokom 2016.

Spoljni deficit smanjen je u Srbiji i zemljama kao što je BJR Makedonija, sa značajnijom proizvodnom bazom i reformama usmerenim na privatni sektor. Nasuprot tome, spoljni deficit povećan je u Crnoj Gori i u Albaniji, gde veliki infrastrukturni projekti podržavaju rast, ali s njim povezana ekspanzija uvoza kapitalnih dobara kombinovana sa niskim cenama robe podstiče spoljni disbalans.

Javni dug je stabilizovan u Srbiji i Albaniji, zemljama koje nastavljaju da sprovedu fiskalnu konsolidaciju. U drugim zemljama je osetan rast prihoda u 2016. ali je bio delimično umanjen diskretnim porastom tekuće potrošnje. Posebno, povećana potrošnja preti da ugorzi fiskalnu stabilnost Crne Gore.

Generalno uzevši, srednjoročni ekonomski izgledi za zapadni Balkan su pozitivni, ali je situacija podložna rizicima koji dolaze od spoljnih i unutrašnjih faktora, naročito političkih.

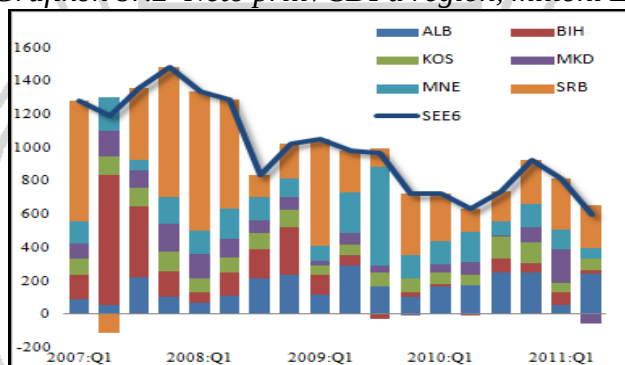
Treba imati u vidu da će održavanje i podržavanje rasta podrazumjevati kontinuirane napore u pravcu smanjenja fiskalnih disbalansa i odlučne implementacije strukturnih reformi.⁷⁶

4. Strane direktne investicije u zemljama Zapadnog Balkana

Priliv SDI predstavlja stabilan izvor finansiranja za koji je manje verovatno da će dovesti do nestabilnosti. Shodno tome, SDI prema zemljama Zapadnog Balkana se smanjio od druge polovine 2008. godine i u 2011. godini se nalazi na nivou od oko 60% u odnosu na nivo pre krize.⁷⁷

Kada govorimo o faktorima koji utiču na priliv SDI, stopa rasta stanovništva, upis u škole, procenat i veličina tržišta, realni rast i BDP po glavi stanovnika, su indikatori koji značajno i pozitivno utiču na privlačenje stranih direktnih investicija od strane srednje razvijenih zemalja. Ako bruto domaći proizvod i stopa rasta BDP-a po glavi stanovnika poraste za 1%, priliv stranih direktnih investicija u zemlji domaćinu će porasti za 2,63 i 2,67% respektivno. Ovo je u skladu sa studijama Wafure i Nurudeen, Koyuncu i Obwona.⁷⁸ Ova procena rezultata ukazuje na to da veća tržišta imaju bolje performanse u privlačenju stranih direktnih investicija.

Grafikon br.2 Neto priliv SDI u region, milioni EU

Izvor: Centralne banke zemalja Zapadnog Balkana

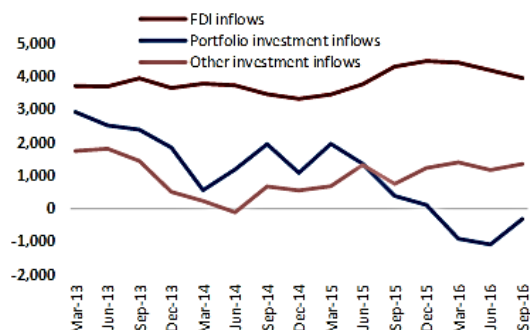
Iako su regionalne SDI u 2016. smanjene u odnosu na izuzetno snažan zamah u 2015, u većini zemalja Zapadnog Balkana one i dalje finansiraju više od polovine spoljnog deficita i glavni su izvor spoljnog finansiranja regiona. Na prosečnih 3,7 procenta BDP-a u 2016, SDI su pale sa svog maksimuma od 4,2 procenta 2015, što je više u skladu sa ukupnim učinkom u prošlosti.

⁷⁶ <http://pubdocs.worldbank.org/en/401741491420235645/WB-SEE-RER-No-11-SERBIAN.pdf> [pristup 23.11.2017]

⁷⁷ Jugoistočna Evropa, Redovni ekonomski izveštaj, 15. novembar 2011, str. 20.

⁷⁸ Obwona, M.B. (1997), "Determinants of FDI and their impact on economic, Economic Policy Research Centre

Grafikon br. 3 Smanjivanje SDI u odnosu na 2015. godinu
 (Kretanje po kvartalima, u milionima EUR)

Na Kosovu je pad bio rezultat zasićenosti u dijaspori potražnjom stranih direktnih investicija, prevashodno u nekretninama, i povećanja investicionog portfolija. U Crnoj Gori su neto SDI smanjene sa 17 procenata BDP-a u 2015. na 10 procenata u 2016, uglavnom zbog velikog odliva dividendi iz telekomunikacione industrije; ona trenutno finansira samo polovinu velikog i rastućeg deficita tekućeg računa. Neto SDI i dalje su više nego dovoljne za finansiranje celokupnog spoljnog deficita BJR Makedonije i Srbije i u rasponu od 25 do 60 procenata u ostatku regiona. U BJR Makedoniji, iako su ukupne investicije pale u 2016, SDI rastu uprkos teškoj političkoj situaciji zato što su koncentrisane u slobodnim ekonomskim zonama i podstaknute tokovima koji nisu zasnovani na dugovima. Smanjivanje investicionog portfolija odražava uglavnom restruktuiranje dugava i otplata u Srbiji i Albaniji, deo njihovih strategija za fiskalnu konsolidaciju. Zemlje Zapadnog Balkana se uglavnom smatraju zemljama primaocima stranih direktnih investicija, budući da one vrlo malo investiraju u inostranstvo, ili to čine u zanemarljivom obimu, što se vidi iz Tabele 2. Za njih je posebno bila značajna 2011. godina, kada je zabeležen i najveći obim SDI. U toj godini najveći obim SDI su zabeležile i Srbija i Makedonija. Dve godine kasnije to se događa i u Albaniji, 2014. najveći priliv SDI je zabeležila BiH, a 2015. Crna Gora.

Tabela 2. Tokovi SDI po regionima i nacionalnim ekonomijama 2011-2016. god.

Region/economy	FDI inflows						FDI outflows					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Transition economies	79 342	64 621	84 311	56 753	37 567	68 020	55 662	32 967	75 797	72 778	32 183	25 149
South-East Europe	7 890	3 606	4 733	4 605	4 844	4 579	403	438	485	479	477	190
Albania	876	855	1 266	1 110	945	1 124	30	23	40	33	38	64
Bosnia and Herzegovina	497	395	276	529	270	285	18	62	44	17	25	12
Serbia	4 932	1 299	2 053	1 986	2 347	2 299	318	331	329	356	346	240
Montenegro	558	620	447	497	699	285	17	27	17	27	12	-185
The former Yugoslav Republic of Macedonia	479	143	335	272	240	397	-0.3	-26	30	10	15	5

Izvor: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf [pristup 21.11.2017.]

5. Podsticajne mere za privlačenje stranih investitora – primeri dobre prakse

Vlade pojedinih zemalja se prosto utrkuju u omogućavanju što povoljnijih uslova za privlačenje stranih direktnih investicija, budući da su one ključni razvojni faktor ovih nacionalnih ekonomija.

Jedna od mera koja doprinosi privlačenju stranih direktnih investicija je i izuzeće od oporezivanja. *Srbija* nudi desetogodišnje izuzeće od plaćanja poreza kompanijama koje investiraju više od 7 miliona evra, i zaposle najmanje 100 osoba.⁷⁹ Ona takođe, oslobađa od plaćanja poreza koncesije i neprofitne organizacije. Dobit kompanije koja je proistekla iz ulaganja u nerazvijeno područje, oslobađa se poreza tokom dvogodišnjeg perioda. Međutim, *Srbija* nema slične podsticaje za područja koja su zvanično proglašena kao osiromašena “devastirana”, i tu nepravilnost treba ispraviti.

Poreski krediti i bespovratna pomoć za otvaranje novih radnih mesta, za program prekvalifikacije, za ulaganje u istraživanje i razvoj su ključni elementi celokupnog paketa podsticaja novim ulaganjima. Ukupna niska stopa oporezivanja, efikasno i transparentno vođena, prihvata se kao najbolji pristup, jer ne postoji iskrivljena slika domaće privrede i daje se dovoljan podsticaj ozbiljnim investitorima.

Sve ove mere predstavljaju značajne elemente za osposobljavanje poslovnog okruženja u *Srbiji* kako bi se ostvarili nacionalni ciljevi koji bi doveli do porasta zapošljavanja i izvoza. Prioritetni cilj je da se stvore povoljni uslovi, okruženje i okvir za privlačenje, zadržavanje i širenje međunarodno konkurentnih i izвозno usmerenih ulaganja da bi se obezbedili povećani nivo zapošljavanja, ekonomski i društveni razvoj.

Podsticajne mere za ulaganje u *Hrvatskoj*⁸⁰ definisane su Zakonom o podsticanju ulaganja i odnose se na projekte ulaganja u: proizvodno-prerađivačke privredne aktivnosti, tehnološke razvojno-inovacijske centre i strateške aktivnosti poslovne podrške. Podsticaji obuhvataju: fiskalne olakšice, carinske povlastice, finansijsku podršku za otvaranje novih radnih mesta (1.500-3.000 eura), u zavisnosti od stope nezaposlenosti u određenoj regiji, finansijsku podršku za opravdane troškove usavršavanja povezanih sa investicionim projektom, finansijsku podršku za osnivanje i razvoj tehnoloških razvojno-inovacionih centara, strateških aktivnosti poslovne podrške i finansijsku podršku za projekte ulaganja od značajnog privrednog interesa za državu. Uz navedene mere državne pomoći, odobreni su i podsticaji za istraživanje i razvoj u obliku smanjenja poreske osnove poreza na dobit za opravdane troškove projekata naučnih i razvojnih istraživanja.

U *Bosni i Hercegovini*, strani investitori mogu ostvariti pravo na oslobođenje od plaćanja carina i carinskih nameta (osim za putnička vozila). Investicioni projekti su zaštićeni od nacionalizacije, osim ako se ne radi o zaštiti javnog interesa i to uz plaćanje adekvatne

⁷⁹ http://dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2012/12/strategija_strana_ulaganja_cyr.pdf [pristup 18.06.2013]

⁸⁰ Vlada Crne Gore, Agencija za promociju stranih investicija, (2013) Strategija privlačenja stranih direktnih investicija 2013-2015, str.54

naknade. Investitori koji projekte implementiraju u slobodnim ekonomskim zonama (SEZ) Bosne i Hercegovine oslobođeni su od plaćanja PDV, dok su za ulaganja u SEZ, transfer dobiti i prenos ulaganja besplatni. Investitori koji zapošljavaju preko 50% osoba sa invaliditetom na period duži od godinu dana, ostvaruju pravo na oslobođenje od plaćanja poreza na dobit za tekuću godinu.

Makedonija je svoje mere za podsticanje investicija takođe vezala za specijalne ekonomske zone. Investitori u ovim zonama uživaju oslobađanje od poreza na profit i poreza na lična primanja u periodu od 10 godina, dok su potpuno oslobođeni plaćanja poreza na dodatu vrijednost. Takođe, investitori zemlju uzimaju u zakup na period do 99 godina, a oslobođeni plaćanja komunalija opštinama, kao i nadoknada za izdavanje građevinskih dozvola. Imaju besplatan priključak za prirodni gas, vodu i kanalizaciju, a Vlada Makedonije može učestvovati u troškovima izgradnje u iznosu do 500.000 EUR, u zavisnosti od visine investicije i broja novih radnih mesta.

6. Zaključak

Strane direktne investicije su veoma značajne za zemlje Zapadnog Balkana, i jedan od najvećih izazova u narednom periodu će biti kako privući strane investitore. Budući da sve one žele da postanu punopravne članice EU, neophodno je unaprediti ekonomsku saradnju između njih samih, a posebno negovati prijateljske i dobrosusedske odnose, kao neophodan preduslov za uspostavljanje i unapređenje privrednog rasta svake nacionalne ekonomije ponaosob.

Kratkoročni i srednjoročni izgledi za rast u regionu su pozitivni. Projekcije rasta su oprezno optimistične u kratkom roku u ovim zemljama. Regionalna stopa rasta je projektovana na prosek od 3,4 procenata u period 2017–2018., sa jačanjem investicija i sve većim značajem neto izvoza. Sa oporavkom ekonomske aktivnosti će se popraviti i ishodi na tržištu rada, a značajna potrošnja će i dalje biti glavni pokretač rasta. Predviđa se da će regionalna inflacija postepeno rasti, kako se domaća tražnja bude zahuktavala. Takođe, kako globalne cene robe budu rasle, i inflacija kod trgovinskih partnera će se postepeno povećavati, što će svakako voditi jačanjem njihove ekonomske aktivnosti.

Značajan doprinos povećanju privrednog rasta zemalja Zapadnog Balkana treba tražiti u prilivu stranih direktnih investicija i u vezi sa tim treba definisati čitav set mera koje će biti privlačne stranim investitorima.

7. Literatura

- [1] Jovanović Gavrilović, P., (2004) Međunarodno poslovno finansiranje, Beograd, Ekonomski fakultet, str.100
- [2] Vidas Bujanja, M., (2008) Metode i determinante stranih direktnih investicija, Institut ekonomskih nauka, Beograd, str. 18
- [3] Borensztein, E., Jose de Gregorio, Jong-Wha Lee, (1995.) „How does foreing direct investment affect economic growth“?, Working Paper No.5057, Nation Bureau of Economic Research, Cambridge

- [4] Богдан, Ж., (2006.) Утјецај ФДИ-ја на господарски раст еуропских транзицијских земаља, Свеучилиште у Загребу, Економски факултет, Загреб
- [5] Laura Alfaro (2003): "Foreing Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter?" <http://www.worldbank.org/PapersLinks/Impact-Foreign-Direct-Investment/> [pristup 2.02.2014.]
- [6] <http://pubdocs.worldbank.org/en/401741491420235645/WB-SEE-RER-No-11-SERBIAN.pdf> [pristup 23.11.2017]
- [7] Jugoistočna Evropa, Redovni ekonomski izveštaj, 15. novembar 2011, str. 20.
- [8] Obwona, M.B. (1997), "Determinants of FDI and their imact on economic", Economic Policy Research Centre
- [9] http://dijaspora.gov.rs/wp-content/uploads/2012/12/strategija_strana_ulaganja_cyr.pdf [pristup 18.06.2013]
- [10] Vlada Crne Gore, Agencija za promociju stranih investicija, (2013) Strategija privlačenja stranih direktnih investicija 2013-2015, str.54

